

УДК 796.323.2:796.065

Помещикова І. П., к. фіз. вих., доцент
 Пащенко Н. О.
 Печников О. Д.
 Харківська державна академія фізичної культури

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ МОЛОДИХ БАСКЕТБОЛЬНИХ АРБІТРІВ

Анотація. Мета дослідження: виявлення впливу розробленої програми занять в «школі молодих арбітрів» на рівень спеціальної підготовленості суддів у баскетболі. Розглянуто показники рівня фізичної підготовленості, психологічного стану перед грою, теоретичних знань правил баскетболу, вміння оцінювати правильність прийняття рішень у різних ігрових ситуаціях за відеозаписом і якість практичного суддівства молодих баскетбольних арбітрів Харкова. В експерименті брали участь 11 молодих суддів – студентів 1–4 курсів, які пройшли навчання в «школі молодих арбітрів». Встановлено, що спеціально розроблена програма дозволила молодим арбітрам підвищити фізичні кондиції, знання правил та їх інтерпретацію, вселити впевненість у свої сили, тим самим підвищивши якість обслуговування ігор.

Ключові слова: баскетбол, арбітр, фізична підготовленість, теоретична підготовленість, суддівство.

Вступ. Важливість проблеми підвищення ефективності суддівської діяльності у баскетболі полягає в тому, що висококваліфіковане суддівство створює необхідні умови для підвищення майстерності спортсменів, що можливо лише в умовах нормального спортивного суперництва, коли якість суддівства не вступає в протиріччя із законами гри [8].

Чим вище ранг турніру, тим сильніше виявляється тенденція цілеспрямованого відбору в умовах достатньо жорсткої конкуренції. Спортивною наукою розроблені й впроваджені методи підготовки спортсменів і тренерів за видами спорту, багато команд оснащені сучасною апаратурою відеозапису, всілякими технічними засобами, в командах здійснюється постійний комплексний контроль підготовленості спортсменів. Проте в області суддівства аналогічні дослідження і розробки і передові методи відбору майже не проводилися [4]. Слабке віддзеркалення питань суддівства в науково-методичній літературі, відсутність методики відбору і вивчення цієї діяльності зумовили помітне відставання майстерності арбітрів від рівня розвитку баскетболу [5].

Сучасний етап розвитку баскетболу обумовлює діяльність суддівського персоналу в умовах значного підвищення фізичного та психічного напруження, неухильного послідовного прогресу виконавської майстерності учасників змагань [3]. В окремих відомих роботах [1; 2; 6; 7] робилися спроби трактувати питання суддівства з позицій спортивної науки, однак більшість важливих аспектів даної проблеми розроблено недостатньо. Так, автори практично повністю обходять стороною питання відбору і комплексного контролю підготовленості арбітрів, фактично відсутні дані про експериментальну перевірку ефективності пропонуваніх програм підготовки, не вироблені кількісні оцінки низки найважливіших факторів підготовленості та якості суддівства. Наявні роботи з розглянутих проблем служать скоріше передумовою для проведення досліджень, тому що представляють собою лише часткові педагогічні рекомендації. Очевид-

но, що на сучасному етапі розвитку баскетболу відбір для суддівської діяльності з наукових позицій повинен виступати як складний педагогічний процес, що вимагає певної форми і змісту.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження проводилося відповідно до теми плану НДР Харківської державної академії фізичної культури 2.8. «Удосконалення навчально-тренувального процесу в спортивних іграх» (номер державної реєстрації 0111U003126).

Мета дослідження. Виявити вплив розробленої програми занять в «школі молодих арбітрів» на рівень спеціальної підготовленості суддів у баскетболі.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати науково-методичні джерела з питань підготовки спортивних арбітрів.
2. Визначити рівень спеціальної підготовленості молодих баскетбольних арбітрів.
3. Перевірити вплив занять у «школі молодих арбітрів» на рівень якості суддівства.
4. Розробити практичні рекомендації щодо підготовки баскетбольних суддів.

Матеріал і методи дослідження. Для вирішення сформульованих завдань нами були використані наступні методи: аналіз науково-методичної літератури, анкетування, педагогічне тестування, тестування теоретичних знань, контент-аналіз, методи математичної статистики.

Анкетування у нашому дослідженні застосовувалось з метою визначення психічного стану молодих арбітрів перед грою.

Для визначення стану фізичної підготовленості арбітрів нами були використані такі тести: біг 20 м (с), біг 2000 м (с), човниковий біг (час пробігання 8 баскетбольних майданчиків (с), згинання та розгинання рук в упорі лежачи (кількість разів), піднімання та опускання тулубу (кількість разів) та спеціалізований тест, запропонований суддівським відділом ФБУ (Федерація Баскетболу України) для атестації арбітрів – 10-хвилинний біг за темпом метроному.

Тестування теоретичних знань правил баскетболу включало теоретичний тест і відео-тест. Теоретичний

тест складався з 25 питань, які стосувалися різних сторін і особливостей правил гри у баскетбол. До кожного питання надавалося 2 варіанти відповіді з однією правильною. Для зарахування тесту допускалося не більше 5 помилок. У відео-тесті використовувалися записи моментів з гри, по яких треба було вказати чи правильне рішення прийняв арбітр у ігровій ситуації. Розглядалося 25 ігрових кадрів. Для зарахування тесту допускалося не більш ніж 5 помилок.

Контент-аналіз проводився за бланками звіту гри, які використовує ФБУ для оцінки якості суддівства. Бланки звіту кожної гри, проведеної молодими арбітрами, вели головний керівник «школи молодих арбітрів» О. А. Єфімов (суддя національної категорії, комісар Суперліги) та суддя М. В. Коваль (суддя національної категорії, арбітр вищої ліги). У критерії оцінювання входила оцінка: фізичних кондицій під час гри, управління грою і контроль гри, визначення фолів, порушень, механіки суддівства, загальне враження від обслуговування гри.

У дослідженні брали участь 2 групи молодих суддів. ЕГ склали 11 студентів ХДАФК 1–4 курсів спеціалізації баскетбол, які займалися в «школі молодих арбітрів». КГ – молоді судді, студенти інших ВНЗ Харкова, у кількості 10 арбітрів.

Педагогічний експеримент проводився з метою підвищення професійної підготовки суддівських кадрів і збільшення числа польових арбітрів, які могли б обслуговувати змагання з баскетболу в Харківській області, і пошуку найбільш обдарованих, перспективних арбітрів для їх подальшого залучення в суддівстві змагань усіх рівнів, що проводяться в Україні.

Діяльність «школи молодих арбітрів» складалася із:

- організації й проведення систематичних занять, тренінгів та семінарів;
- забезпечення учасників школи методичними матеріалами, правилами, змінами і рекомендаціями до них;
- здійснення всебічної підготовки арбітрів.

Програма підготовки арбітрів включала один раз на тиждень теоретичний семінар (3 години) та практичне заняття (2 години). Упродовж тижня судді ЕГ обслуговували 3 баскетбольні гри. За кожним із молодих арбітрів велось відкрите спостереження з обов'язковим отриманням оцінок за гру за протоколом ФБУ та проводився розбір дій кожної гри на семінарі. Також для арбітрів були розроблені індивідуальні завдання для самостійної підготовки.

Результати дослідження та їх обговорення. Проведене анкетування на початку педагогічного експерименту

Таблиця 1

Показники фізичної підготовленості молодих арбітрів ЕГ і КГ

Група	Біг 20 м (с)	Човниковий біг (с)	Біг 2000 м (хв,с)	Піднімання тулуба із положення лежачи (кількість разів)	Згинання та розгинання рук в упорі лежачи (кількість разів)
ЕГ (n=11)	3,70±0,01	13,49±0,05	9,44±0,01	32,64±0,34	24,64±0,25
КГ (n=10)	3,72±0,01	13,41±0,03	9,42±0,01	30,50±1,12	25,70±1,40
t	1,41	1,37	1,41	1,83	0,75
p	>0,05	>0,05	>0,05	>0,05	>0,05

Таблиця 2

Показники рівня фізичної підготовленості молодих арбітрів до і після педагогічного експерименту

Показники		Біг 20 м (с)	Човниковий біг (с)	Біг 2000 м (хв,с)	Піднімання тулубу із положення лежачи (кількість разів)	Згинання та розгинання рук в упорі лежачи (кількість разів)
ЕГ (n=11)	До експерименту	3,7±0,01	13,49±0,05	9,44±0,01	32,64±0,34	24,64±0,25
	Після експерименту	3,8±0,04	13,50±0,05	9,3±0,05	32,64±0,35	25,73±0,35
	t	2,43	0,14	2,75	0	2,53
	p	<0,05	>0,05	<0,05	>0,05	<0,05
КГ (n=10)	До експерименту	3,72±0,01	13,41±0,03	9,42±0,01	30,50±0,12	25,70±1,40
	Після експерименту	3,71±0,02	13,29±0,18	9,40±0,03	32,20±0,75	26,20±0,95
	t	0,45	0,66	0,63	1,26	0,3
	p	>0,05	>0,05	>0,05	>0,05	>0,05

перименту показало, що молоді арбітри ЕГ і КГ перед обслуговуванням гри відчувають нервування, збудження, невпевненість у собі, почуття невдачі і тільки три з опитаних відмітили впевненість у своїх силах і спокій.

Результати визначення рівня фізичної підготовленості молодих арбітрів ЕГ і КГ, які були отримані нами на початку педагогічного експерименту і викладені у табл. 1, виявились досить посередніми і не мали достовірних розбіжностей між собою у всіх тестових випробуваннях ($p > 0,05$).

Аналіз результатів тесту «10-хвилинний біг за темпом метроному» показав, що в ЕГ нормативні вимоги виконали 4 молодих арбітри, а в КГ – 3, що складає 44 та 30% відповідно.

Вивчення відповіді теоретичного тесту виявило, що залік отримали по одному молодому арбітру як в ЕГ, так і в КГ. Перевірка результатів відео-тесту показала вкрай низький рівень знань з теорії суддів обох груп – тест не здав жоден з молодих суддів.

Контент-аналіз якості суддівства проведених ігор на початку експерименту (за бланками звіту гри) за 10-бальною шкалою показав, що молоді судді ЕГ отримували: за фізичну кондицію під час гри в середньому $4,28 \pm 0,20$ бали, за управління грою і контроль гри – $1,57 \pm 0,22$ бали, за фолі – $3,85 \pm 0,28$ бали, за порушення – $3,43 \pm 0,21$ бали, за механіку суддівства – $3,42 \pm 0,39$ бали, загальне враження від суддівства – $4,57 \pm 0,21$ бали. Судді КГ – $4,57 \pm 0,39$ бали, $1,71 \pm 0,31$ бали, $4,00 \pm 0,33$ бали, $3,28 \pm 0,20$ бали, $3,71 \pm 0,45$ бали, $4 \pm 0,30$ бали відповідно. Достовірних розбіжностей між якістю суддівства арбітрів обох груп за жодним з параметрів виявлено не було ($p > 0,05$).

Після 7 місяців занять у «школі молодих арбітрів» було проведено повторне тестування спеціальної підготовленості суддів ЕГ і КГ. Повторне тестування рівня фізичних якостей молодих арбітрів ЕГ показало покращення результатів практично у всіх випробуваннях (табл. 2), окрім тесту «піднімання тулубу із положення лежачи», де результат не змінився.

У бігу 20 м результат покращився на 0,1 с, що склало 2,7%, у човниковому бігу – на 0,01 (0,07%), у бігу 2000 м – на 0,14 с (1,5%), у тесті «згинання та розгинання рук в упорі лежачи» результат покращився на 1,09 рази (4,42%). У бігу на 20 м, 2000 м, у тесті «згинання та розгинання рук в упорі лежачи» зміни носили достовірний характер ($p < 0,05$).

Результати показників фізичної підготовленості молодих арбітрів КГ залишилися майже без змін (табл. 2).

У тесті «10-хвилинний біг за темпом метроному»

в ЕГ залік отримали 7 арбітра, що на 3 арбітри (75%) більше, ніж при першому тестуванні, у КГ – 4 судді, що більше на одного і складає 10% покращення результату групи.

При повторному тестуванні теоретичних знань правильних відповідей було значно більше і залік в ЕГ отримало 8 молодих арбітрів, що на 7 більше, ніж на початку експерименту, а в КГ – 3 судді. У відеотесті в ЕГ правильно оцінили ігрові моменти і отримали залік 5 арбітрів, у КГ – 2.

Слід відзначити, що при повторному анкетуванні 7 арбітрів ЕГ відзначали перед грою відчуття спокою і впевненість у собі й тільки 4 – відчуття тривоги, боязнь невдачі.

Контент-аналіз бланків звіту гри після курсу занять у «школі молодих арбітрів» показав збільшення оцінки за гру, як у ЕГ, так і в КГ. Так, судді ЕГ отримали у середньому за гру $6,45 \pm 0,24$, КГ – $4,25 \pm 0,94$ бали, відмінності між групами носять достовірний характер ($t = 2,27$; $p < 0,05$). Зміни якості суддівства відбулися в основному за рахунок покращення фізичної кондиції та більш точне фіксування фолів і порушень.

Висновки:

1. Аналіз літературних джерел, в яких висвітлювалася підготовка спортивних арбітрів свідчить про недостатню кількість наукових розробок, які б сприяли підвищенню ефективності підготовки суддів у баскетболі.

2. Тестування фізичної підготовленості молодих баскетбольних арбітрів виявило такі показники: у бігу на 20 м – $3,7 \pm 0,01$ с, у бігу 2000 м – $9,44 \pm 0,01$ с, у човниковому бігу – $13,49 \pm 0,05$ с, у тестах «піднімання тулубу із положення лежачи» – $32,64 \pm 0,34$ рази, «згинання та розгинання рук» – $24,64 \pm 0,25$ рази.

3. У результаті педагогічного експерименту у молодих арбітрів ЕГ при повторному тестуванні було отримано покращення результатів: у бігу на 20 м на 2,7%, у бігу на 2000 м на 0,14%, у човниковому бігу на 0,07%, у «підніманні тулуба» – без змін, у «згинання та розгинання рук» на 4,42%. Але достовірні зміни результату спостерігались тільки в бігу на 20 м, бігу 2000 м, «згинання та розгинання рук в упорі лежачи».

4. Після півроку занять у «школі молодих арбітрів» у суддів ЕГ достовірно покращилася оцінка за гру, яка у середньому піднялася до $6,45 \pm 0,24$ балів. 63,6% молодих арбітрів ЕГ перед грою відзначали відчуття спокою та впевненість у собі.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку полягають у вивченні сенсомоторних реакцій молодих арбітрів і розробці вправ, спрямованих на їх покращення.

Список використаної літератури:

1. Абдула А. Б. Визначення модельних характеристик рухової діяльності арбітрів у футболі / А. Б. Абдула // Слобожанський науково-спортивний вісник : [наук.-теор. журн.]. – Харків : ХДАФК, 2013. – № 2. – С. 84–86.
2. Давыдов М. А. Методические рекомендации по проведению семинаров судей по баскетболу / М. А. Давыдов. – М. : Физкультура и спорт. – 1984. – 43 с.
3. Давыдов М. А. Отбор и специальная физическая подготовка судей спортивных игр : автореф. дис. на соискание научн. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.04. «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры» / М. А. Давыдов. – М., 1986. – 24 с.
4. Давыдов М. А. Судейство соревнований по баскетболу / М. А. Давыдов. – М. : Физкультура и спорт. – 1984. – 124 с.
5. Ерофеев С. Д. Специальная подготовленность баскетбольных арбитров : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры» / С. Д. Ерофеев. – М., 2001. – 26 с.
6. Кулаев П. Н. Начальная подготовка футбольных арбитров : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной

физической культуры» / П. Н. Кулаев. – Волжский, 2006. – 26 с.

7. Насонов В. В. Формирование личностных качеств волейбольного арбитра, влияющих на успешность его судейской деятельности : автореф. дис. на соискание научн. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры» / В. В. Носов. – Тюмень, 2011. – 24 с.

8. Фомин С. Г. Подготовка молодых арбитров по баскетболу в условиях специализированного учебного центра : автореф. дис. на соискание научн. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры» / С. Г. Фомин. – М., 1999. – 24 с.

Стаття надійшла до редакції 08.11.2013 р.

Опубліковано: 30.12.2013 р.

Аннотация. Помещикова И. П., Пашенко Н. А., Печников А. Д. Повышение уровня специальной подготовленности молодых баскетбольных арбитров. Цель исследования: определение влияния разработанной программы занятий в «школе молодых арбитров» на уровень специальной подготовленности судей в баскетболе. Рассмотрены показатели уровня физической подготовленности, психологического состояния перед игрой, теоретическое знание правил баскетбола, правильность принятия решений в разных игровых ситуациях по видеозаписи и качество практического судейства молодых арбитров г. Харькова. В эксперименте принимали участие 11 молодых судей – студентов 1–4 курсов, которые прошли обучение в «школе молодых арбитров». Установлено, что специально разработанная программа позволила молодым арбитрам повысить физические кондиции, знание правил и их интерпретаций, вселить уверенность в свои силы, тем самым повысив качество обслуживания игр.

Ключевые слова: баскетбол, арбитр, физическая подготовленность, теоретическая подготовленность, судейство.

Abstract. Pomeschikova I. P., Pascenco N. A., Pechnikov A. D. Increase the level of preparedness of the special young basketball referees. The aim of the study was to determine the effect of training program developed in the "School for Young Arbitrators" to the level of judges specially trained in basketball. Considered indicators of the level of physical fitness, psychological state before the game, the theoretical knowledge of the rules of basketball, correct decisions in different game situations on video quality and practical judging Young Arbitrators Kharkov. In the experiment involved 11 young students suddey 1–4 courses that have been trained in the "school of young referees". Found that a specially designed program allowed young referees improve physical fitness, knowledge of the rules and their interpretations, to instill confidence in their own strength, thereby improving the quality of service games.

Keywords: basketball referee, physical fitness, theoretical preparedness, officiating.

References:

1. Abdula A. B. Slobozans'kij nauk. -sport. visn. [Slobozhanskyi science and sport bulletin], Kharkiv, 2013, vol. 2, pp. 84–86. (ukr)
2. Davydov M. A. Metodicheskiye rekomendatsii po provedeniyu seminarov sudey po basketbolu [Guidelines for conducting seminars judges Basketball], Moscow, 1984, 43 pp. (rus)
3. Davydov M. A. Otkor i spetsialnaya fizicheskaya podgotovka sudey sportivnikh igr : avtoref. dis. na soiskaniye nauchn. stepeni kand. ped. nauk [Selection and physical training judges sports games :Authors thesis], M., 1986, 24 p. (rus)
4. Davydov M. A. Sudeystvo sorevnovaniy po basketbolu [Refereeing basketball competitions], Moscow, 1984, 124 p. (rus)
5. Erofeev S. D. Spetsialnaya podgotovlennost basketbolnikh arbitrov : avtoref. kand. ped. nauk [Specially trained basketball referees :Authors thesis] Moscow, 2001, 26 p. (rus)
6. Kulayev P. N. Nachalnaya podgotovka futbolnikh arbitrov : avtoref. kand. ped. nauk [Initial training of football referees : Authors thesis], Volzhskiy, 2006, 26 p. (rus)
7. Nasonov V. V. Formirovaniye lichnostnykh kachestv voleybolnogo arbitra, vliyayushchikh na uspehnost yego sudeyskoy deyatel'nosti : avtoref. dis. na soiskaniye nauchn. stepeni kand. ped. nauk [Formation of personal qualities volleyball referee affecting the success of its judicial activity :Authors thesis] Tyumen, 2011, 24 p. (rus)
8. Fomin S. G. Podgotovka molodykh arbitrov po basketbolu v usloviyakh spetsializirovannogo uchebnogo tsentra : avtoref. dis. na soiskaniye nauchn. stepeni kand. ped. nauk [Training young basketball referees in a specialized training center :Authors thesis] Moscow, 1999, 24 p. (rus)

Received: 08.11.2013.

Published: 30.12.2013.

Ирина Петровна Помещикова, к. физ. восп., доцент; pomeschikovaip@mail.ru; Харьковская государственная академия физической культуры: ул. Клочковская 99, г. Харьков, 61058, Украина.

Наталья Александровна Пашенко, yulyashechkapashenko@mail.ru; Харьковская государственная академия физической культуры: ул. Клочковская 99, г. Харьков, 61058, Украина.

Печников Алексей Дмитриевич, Alex602a11@mail.ru; Харьковская государственная академия физической культуры: ул. Клочковская 99, г. Харьков, 61058, Украина.

Irina Pomeschikova, Ph.D. (Physical Education and Sport), Associate Professor; pomeschikovaip@mail.ru; Kharkiv State Academy of Physical Culture: Klochkovskaya 99, Kharkiv, 61058, Ukraine.

Natali Pashenco, yulyashechkapashenko@mail.ru; Kharkiv State Academy of Physical Culture: Klochkovskaya 99, Kharkiv, 61058, Ukraine.

Aleksii Pechnikov, Alex602a11@mail.ru; Kharkiv State Academy of Physical Culture: Klochkovskaya 99, Kharkiv, 61058, Ukraine.